

Ελληνική Χειροτεχνία και Οικονομική Ανάπτυξη

Φωτεινή Μαστρογιάννη

Υποψήφια Διδάκτωρ, Τμήμα Διοίκησης Τουρισμού, Πανεπιστήμιο Πατρών
fotmast@hotmail.com

Περίληψη

Η Ελληνική Χειροτεχνία αποτελεί σημαντικό κεφάλαιο της πολιτιστικής μας κληρονομιάς και περιλαμβάνει την: υφαντουργία, ταπητουργία, ξυλοτεχνία, ραπτική, αργυροχρυσοχοΐα, μεταξοϋφαντουργία, μεταλλοτεχνία, τα σκαλιστά έπιπλα, κεραμική, ξυλοτεχνία, αγγειοπλαστική, ξυλογλυπτική, κεντητική, υαλοτεχνία και αγγειοπλαστική. Η θεά Αθηνά νίκησε την αράχνη στην υφαντική ενώ ανακάλυψε τη χρυσοχοΐα, την αγγειοπλαστική, τη γλυπτική, τη χαρακτική και την αρχιτεκτονική. Ο Διόδωρος γράφει για την Αθηνά: «Αγχίνουσαν καθ' υπερβολήν, τα πλείστα των τεχνών εξευρεΐν». Η Χειροτεχνία όμως, πέραν της σημαντικότητάς της στην πολιτιστική κληρονομιά της Ελλάδας έχει σημαντική συμβολή στην οικονομία της χώρας, ενώ οι Πολιτιστικές Βιομηχανίες στις οποίες αποτελεί σημαντικό μέρος αποτελούν έναν ανερχόμενο κλάδο.

Λέξεις - κλειδιά: Χειροτεχνία, Πολιτιστική Κληρονομιά, Οικονομία, Πολιτιστικές Βιομηχανίες.

1. Εισαγωγή

Το παρόν κείμενο, αποτελεί τμήμα της διδακτορικής μου διατριβής με τίτλο «Ελληνική γυναικεία χειροτεχνία, εργατικό δίκαιο και δημιουργία απασχόλησης στον Τουρισμό». Παρουσιάζονται και αναλύονται στοιχεία για τον κλάδο της Χειροτεχνίας στην Ελλάδα, προκειμένου να τονισθεί η σημαντικότητα του κλάδου για την εθνική οικονομία.

Η Χειροτεχνία αποτελεί μέρος της δημιουργικής οικονομίας. Διεθνώς υπάρχει μία τάση να συνδέονται οι διάφοροι τομείς της δημιουργικής οικονομίας μέσω της ψηφιακής τεχνολογίας με την πραγματική οικονομία, για παράδειγμα η Χειροτεχνία να συνδέεται με τον Τουρισμό κ.τ.λ. (Τζουγανάτος, 2018).

Η Δημιουργική Βιομηχανία αντιστοιχεί στο 6,1% του παγκόσμιο ΑΕΠ και σε κάποιες χώρες ανέρχεται στο 7% . Δημιουργεί έσοδα που ξεπερνούν τα 2 τρισεκατομμύρια δολάρια, ενώ απασχολεί 50 εκατομμύρια ανθρώπους. Σχεδόν οι μισοί από τους εργαζόμενους είναι γυναίκες ενώ απασχολεί τα περισσότερα άτομα ηλικίας 15-29 ετών σε σχέση με τους υπόλοιπους κλάδους. Το 2014, η Ευρωπαϊκή Ένωση εισήγαγε το πρόγραμμα «Δημιουργική Ευρώπη» το οποίο θα χρηματοδοτούσε την πολιτιστική και δημιουργική βιομηχανία με 1,8 τρισεκατομμύρια ευρώ. Το πρόγραμμα αποτελεί ένα είδος σύμπραξης ιδιωτικού και δημοσίου τομέα και παρέχει ασφάλιση στις τράπεζες προκειμένου να παρακινηθούν να χρηματοδοτήσουν μικρομεσαίες επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε διάφορους τομείς της δημιουργικής οικονομίας, οι οποίοι απασχολούν περισσότερα από 12 εκατομμύρια ανθρώπους στην Ευρωπαϊκή Ένωση (The Policy Circle, 2022).

Η Ελλάδα έχει πλούσια πολιτιστική κληρονομιά και η Δημιουργική Βιομηχανία και η Χειροτεχνία ως μέρος αυτής μπορούν να συμβάλλουν καθοριστικά στην οικονομική ανάπτυξη και στην απασχόληση. Ιδιαίτερα σημαντικός θα είναι ο ρόλος των τοπικών κοινωνιών για τη διαχείριση αυτού του πλούτου (Τζουγανάτος, 2018).

2. Οικονομικά Στοιχεία

Σύμφωνα με μελέτη του Ινστιτούτου Περιφερειακής Ανάπτυξης του Παντείου Πανεπιστημίου (2016) που είχε ως στόχο τη χαρτογράφηση της Πολιτιστικής – Δημιουργικής Βιομηχανίας (ΠΔΒ) στην Ελλάδα για το διάστημα Σεπτεμβρίου – Δεκεμβρίου 2016 οι Πολιτιστικές Δημιουργικές Βιομηχανίες (ΠΔΒ) παράγουν και εμπορεύονται αγαθά υψηλού ή συμβολικού χαρακτήρα και η χρήση τους έχει ως στόχο τη δημιουργία βιωματικών αντιδράσεων του καταναλωτή. Ειδικότερα, μεταξύ άλλων, στις Πολιτιστικές Βιομηχανίες περιλαμβάνονται και οι χειροτεχνίες και πιο συγκεκριμένα η κατασκευή κοσμημάτων, μουσικών οργάνων και παιχνιδιών, οι εκτυπώσεις έργων τέχνης και η αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων.

Η μελέτη του Παντείου Πανεπιστημίου (2016) έδειξε ότι μετά το 2014 οι ΠΔΒ σημείωσαν ανάκαμψη μετά τη μείωση που είχαν το 2008. Η μείωση που είχαν την εξαετία 2008-2014 (55% στην προστιθέμενη αξία με μέση ετήσια μείωση 11,9%) ήταν μεγαλύτερη σε ένταση από αυτή των υπολοίπων κλάδων της ελληνικής οικονομίας. Το ίδιο χρονικό διάστημα στην ΕΕ-28, η προστιθέμενη αξία αυξήθηκε σωρευτικά 23,8% ετησίως. Για τον κλάδο της Χειροτεχνίας οι τάσεις ήταν σταθεροποιητικές, όσον αφορά τον κύκλο εργασιών για το 2015 και το πρώτο εξάμηνο του 2016.

Οι ΠΔΒ το 2014 απασχολούσαν 110.688 εργαζόμενους σε 46.370 επιχειρήσεις, η δε αξία των αγαθών που πουλούσαν ανέρχονταν σε 5,3 δισεκατομμύρια ευρώ, προσφέροντας προστιθέμενη αξία ύψους 2,1 δισεκατομμυρίων ευρώ συμμετέχοντας κατά 1,4% στο ΑΕΠ ενώ το 2008 είχαν προστιθέμενη αξία 4,7 δισεκατομμύρια ευρώ (2,2% του ΑΕΠ). Οι Πολιτιστικές Βιομηχανίες θεωρούνται ως ο πλέον ανερχόμενος κλάδος (Τζουγανάτος, 2018).

Το 2014, ο κλάδος των τεχνών και της διασκέδασης στην Ελλάδα, απασχολούσε 11.200 εργαζόμενους ενώ ανά δημιουργική επιχείρηση απασχολούνταν, το ίδιο διάστημα, 2,4 εργαζόμενοι ανά δημιουργική επιχείρηση ενώ στην ΕΕ-28 εργάζονταν κατά μέσο όρο 3,4 εργαζόμενοι ανά δημιουργική επιχείρηση.

Το 2014 στην ΕΕ-28 οι Πολιτιστικές Βιομηχανίες απασχολούσαν 6,1 εκατομμύρια εργαζόμενους, ενώ οι επιχειρήσεις του κλάδου ανέρχονταν σε 1,7 εκατομμύρια συνεισφέροντας στο ευρωπαϊκό ΑΕΠ 353 δισεκατομμύρια ευρώ (2,8%).

Στην Ελλάδα, το 71% των δημιουργικών επιχειρήσεων ήταν ατομικές είτε απασχολούσαν έναν εργαζόμενο, το 25,4% απασχολούσε 2-9 εργαζόμενους ενώ μόνο το 0,6% των επιχειρήσεων απασχολούσε πάνω από 50 εργαζόμενους και παρήγαγε το 26% της προστιθέμενης αξίας ενώ οι υπόλοιπες επιχειρήσεις παρήγαγε το 55% της προστιθέμενης αξίας.

Στις δημιουργικές επιχειρήσεις στην Ελλάδα απασχολούνταν άντρες (57%), το 65% των εργαζόμενων ήταν ηλικίας 30-49 ετών και η πλειοψηφία (57%) ήταν απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η αυξανόμενη επαγγελματοποίηση του κλάδου φαίνεται και από το γεγονός ότι στο υπό μελέτη διάστημα (2008-2014) οι απόφοιτοι πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης μειώθηκαν κατά 73% ενώ οι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αυξήθηκαν κατά 23,7%.

Η Περιφέρεια Αττικής είναι η πρώτη περιφέρεια της χώρας στη δημιουργική παραγωγή, γιατί παράγει το 75,5% της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας της Πολιτιστικής Βιομηχανίας στην Ελλάδα. Στην Αττική έχουν έδρα το 57,3% των δημιουργικών επιχειρήσεων, οι οποίες και απασχολούν το 60,8% των εργαζομένων του κλάδου. Μετά την Αττική ακολουθεί η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, η οποία παράγει το 10,1% της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας. Στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας έχει έδρα το 29,1% των επιχειρήσεων οι οποίες και απασχολούν το 27% των εργαζομένων. Παρατηρούμε λοιπόν ότι και στις Πολιτιστικές Βιομηχανίες τα μεγάλα αστικά κέντρα (Αθήνα και Θεσσαλονίκη)

υπερτερούν της υπόλοιπης Ελλάδας, όπως συμβαίνει και με τους άλλους οικονομικούς κλάδους.

Η Ελλάδα εξήγαγε το 2014 αγαθά αξίας 110 εκατομμυρίων ευρώ – κυρίως πλεκτά, κεντήματα, βιβλία, υφάσματα και ηχογραφημένα μέσα, ενώ γενικότερα μειώθηκαν οι εξαγωγές για το χρονικό διάστημα 2008-2014 κατά 38%. Αντίθετα, οι εισαγωγές πολιτιστικών αγαθών ήταν ύψους 181 εκατομμυρίων ευρώ και αφορούσε κυρίως βιντεοπαιχνίδια, κονσόλες παιχνιδιών και κινηματογραφικών ταινιών και μειώθηκαν κατά 51,2%.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ειδικότερα μετά το 2020, ανέλαβε σημαντικές πρωτοβουλίες για τα χειροτεχνικά προϊόντα στο πλαίσιο της προστασίας της άυλης δημιουργίας, όπως καταγράφεται στην Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής της 25^{ης} Νοεμβρίου 2020 [EE COM (2020) 760, final] (Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, 2022). Μέρος της πρωτοβουλίας ήταν η νέα προσέγγιση στην προστασία της γεωγραφικής ταυτότητας και της επέκτασής της, γιατί μέχρι πρότινος περιοριζόταν στον πρωτογενή τομέα.

Το αποτέλεσμα του Σχεδίου Δράσης του 2020 ήταν η πρόταση για την υιοθέτηση Ευρωπαϊκού Κανονισμού για την προστασία γεωγραφικής προέλευσης των χειροτεχνικών και βιομηχανικών προϊόντων. Παρατηρήθηκε ότι περισσότερα από τα μισά κράτη μέλη της ΕΕ έχουν δημιουργήσει ειδικά εθνικά καθεστώτα για τα χειροτεχνικά, βιοτεχνικά και βιομηχανικά προϊόντα. Τα υπόλοιπα κράτη μέλη χρησιμοποιούν, μόνο, κανόνες που αφορούν κανόνες αθέμιτου ανταγωνισμού και εμπορικά σήματα. Θα πρέπει, επίσης, να σημειωθεί ότι δεν υπάρχει ένα διασυννοριακό σύστημα στην εσωτερική αγορά που να αναγνωρίζει αμοιβαία τα εθνικά συστήματα προστασίας αυτών των προϊόντων (Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, 2022).

Οι εθνικές πολιτικές στα χειροτεχνικά προϊόντα των κρατών μελών της ΕΕ έχουν διαφορετική στόχευση και είναι ετερόμορφες. Από έρευνες που διενεργήθηκαν το 2013 και 2019 διαπιστώθηκε ότι κύρια εργαλεία για τα προϊόντα της Χειροτεχνίας είναι η νομοθεσία για τα εμπορικά σήματα και την προστασία του καταναλωτή, ενώ σε μικρότερο βαθμό έχουν καταγραφεί ειδικά συστήματα προστασίας. Αρκετές χώρες (βλ. Ηνωμένο Βασίλειο, Ιρλανδία, Ολλανδία και Νορβηγία) έχουν δημιουργήσει Συμβούλια Χειροτεχνίας (Crafts Councils) τα οποία υποστηρίζονται από το κράτος. Τα Συμβούλια Χειροτεχνίας λειτουργούν ως σύνδεσμοι μεταξύ των χειροτεχνών και του κράτους και ο ρόλος τους είναι η υποστήριξη και η χρηματοδότηση των χειροτεχνικών επιχειρήσεων και η δημιουργία μητρώου χειροτεχνών. Οι χειροτέχνες εθελοντικά εγγράφονται στο μητρώο αλλά όσοι συμμετέχουν υποστηρίζονται τόσο σε θέματα προβολής όσο και χρηματοδότησης (Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, 2022).

3. Κρατική Στρατηγική στις Δημιουργικές Βιομηχανίες – Χειροτεχνία

Η Ελλάδα έχει εντάξει στον αναπτυξιακό της σχεδιασμό, στα πλαίσια της στρατηγικής «Ευρώπη 2020», τους κλάδους του Τουρισμού, Πολιτισμού και των Δημιουργικών Βιομηχανιών (Τζουγανάτος, 2018). Οι κλάδοι του Πολιτισμού και των Δημιουργικών Βιομηχανιών συσχετίζονται με τον Τουρισμό, συμβάλλοντας στην αναπτυξιακή πορεία της χώρας. Οι νέες τεχνολογίες διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο γιατί ενισχύουν την πρόσβαση στα πολιτιστικά αγαθά αλλά και στην ανάπτυξη του κλάδου, γιατί οι διεθνείς αγορές θα ενισχύσουν τη ζήτηση για πολιτιστικά αγαθά. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κήρυξε το 2018 ως έτος Ευρωπαϊκής Πολιτιστικής Κληρονομιάς και υπήρξαν προτάσεις (Τζουγανάτος, 2018) για την ίδρυση ενός φορέα δημιουργικής πολιτιστικής βιομηχανίας με τη συνεργασία των υπουργείων Ανάπτυξης, Τουρισμού και Πολιτισμού, ΜΚΟ, τοπικών κοινωνιών, ερευνητικών κέντρων και άλλων συλλογικοτήτων.

Στόχοι του φορέα θα ήταν να προωθήσει την ανάπτυξη της δημιουργικής οικονομίας στην Ελλάδα, να χαρτογραφήσει τον κλάδο και να αποτυπώσει τα πολιτιστικά προϊόντα κάθε περιοχής. Η διαμόρφωση στρατηγικής σε περιφερειακό αλλά και κεντρικό επίπεδο, λαμβάνοντας υπόψιν τις ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής, η διοργάνωση επιμορφωτικών εκδηλώσεων για τους εμπλεκόμενους και μη, η διασύνδεση των φορέων του κλάδου με τον Τουρισμό, η προώθηση έργων των μελών της Δημιουργικής Βιομηχανίας αποτελούν επιπλέον στόχους. Πέραν αυτών, στόχοι του φορέα θα ήταν η ενίσχυση του επιχειρείν στον κλάδο, μέσω και της σύνδεσής του με τις παραγωγικές δυνάμεις κάθε τοπικής κοινωνίας, παρεμβάσεις στους τουριστικούς προορισμούς της χώρας έτσι ώστε να καταστούν ελκυστικότεροι, η συγκρότηση μητρώου πολιτιστικών δημιουργικών οργανισμών και η ενθάρρυνση της ψηφιακής τεχνολογίας στον κλάδο. Ο φορέας θα μπορούσε να συμμετάσχει στην πιστοποίηση των αιτούντων και στη χρηματοδότησή τους μέσω ΕΣΠΑ.

Η Ελλάδα κατόρθωσε να εξασφαλίσει πόρους από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάκαμψης για έργο προϋπολογισμού 18 εκατομμυρίων ευρώ το οποίο έχει ενταχθεί στο Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας «Ελλάδα 2.0» (Λακασάς, 2021).

Στο έργο αυτό προβλέπεται η χαρτογράφηση των διαφορετικών τύπων Χειροτεχνίας ανά περιοχή, η διασύνδεσή της με εκπαιδευτικές και πολιτιστικές δομές αλλά και η δημιουργία πιστοποιημένων κέντρων εκμάθησης και δομών διδασκαλίας. Μέσω του συγκεκριμένου έργου θα γίνει αναβάθμιση του χειροτεχνικού εξοπλισμού και θα δοθούν οικονομικά κίνητρα, προκειμένου να αναπτυχθούν συγγενείς επιχειρηματικές δραστηριότητες.

Στόχος του προγράμματος είναι να αξιοποιηθούν πόροι που καταστρέφονται όπως για παράδειγμα, το μαλλί προβάτων, να ενισχυθούν όσοι επιθυμούν να παράγουν με βιώσιμο τρόπο τις πρώτες ύλες που χρειάζεται η Χειροτεχνία, να δώσει κίνητρα στους ανθρώπους που θέλουν να ασχοληθούν επαγγελματικά με τη Χειροτεχνία και να δημιουργήσει μία αλυσίδα αξίας που θα συνδέει την αγορά με τη ζήτηση, εστιάζοντας στον καταναλωτή που επιθυμεί ποιοτικά προϊόντα. Κατ' αυτόν τον τρόπο, θα δημιουργηθούν θέσεις εργασίας, θα αυξηθούν οι εξαγωγές και θα αναδυθεί μία νέα γενιά χειροτεχνών που όντας επαγγελματικά καταρτισμένοι και έχοντας λάβει την κατάλληλη πιστοποίηση θα μπορέσουν να αναπτυχθούν περαιτέρω επιχειρηματικά.

Το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού (2022) προχώρησε σε μία Προγραμματική Σύμβαση με το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας με στόχο τη στήριξη τεχνιτών - καλλιτεχνών της Ελλάδας, μέσω της εκπόνησης ερευνητικού έργου με δράσεις βιώσιμης ανάπτυξης και επιχειρηματικής ενίσχυσης της Χειροτεχνίας. Το ερευνητικό έργο θα διαμορφώσει στρατηγική, έχοντας χαρτογραφήσει τους κλάδους της Υφαντικής, Ξυλοτεχνίας και της Αγγειοπλαστικής των περιοχών που επιλέχτηκαν για πιλοτική εφαρμογή. Η Σύμβαση έχει διάρκεια υλοποίησης 18 μηνών και χρηματοδοτείται από το Ταμείο Ανάκαμψης. Η Χειροτεχνία αποτελεί προστατευόμενη μορφή τέχνης σύμφωνα με τη Σύμβαση της UNESCO. Τον Ιούνιο 2021 ανακοινώθηκε ότι οι χειροτέχνες που θα επανεκκινήσουν την επαγγελματική τους δραστηριότητα εντός των επόμενων δώδεκα μηνών δε θα πλήρωναν τέλος επιτηδεύματος για τη χρονική περίοδο 2022-2024. Το Υπουργείο στοχεύει στην αναβίωση της Χειροτεχνίας και ειδικότερα της Ξυλοτεχνίας, της αγγειοπλαστικής και της υφαντικής. Η προσπάθεια αυτή υλοποιείται εντός του πλαισίου του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας Ελλάδα 2.0.

Οι κατευθύνσεις που θα προκύψουν από τη στρατηγική που θα είναι αποτέλεσμα του ερευνητικού έργου θα αναδειχτεί η πολιτιστική κληρονομιά, θα αναβαθμιστούν οι τρεις

κλάδοι επαναπροσδιοριζόμενοι όσον αφορά την επιχειρηματικότητα και την τεχνολογία. Το ερευνητικό έργο προβλέπεται να έχει τα ακόλουθα αποτελέσματα:

- Δημιουργία μελέτης που θα αφορά τη χάραξη και την εφαρμογή Πρότυπης Στρατηγικής Ανασύστασης – Ανάπτυξης και Επαναπροσδιορισμού της Ελληνικής Χειροτεχνίας. Η μελέτη θα καταγράφει στοιχεία στις περιοχές που θα μελετηθούν και θα συνθέτουν τον χαρακτήρα των χειροτεχνικών κλάδων σε αυτές με στόχο την ανάπτυξη νέων επιχειρηματικών μοντέλων.
- Θα αναπτυχθεί ένα πρόγραμμα σπουδών διετούς φοίτησης και θα χορηγεί πιστοποιημένη κατάρτιση στην αγγειοπλαστική, ξυλοτεχνία και στην υφαντική. Η πιλοτική φάση του προγράμματος περιλαμβάνει την ίδρυση είκοσι σχολών κατάρτισης σε όλη την Ελλάδα.
- Τέλος, θα δημιουργηθεί μία Ανοιχτή Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Ελληνικής Χειροτεχνίας, η οποία θα περιέχει σχέδια και τεχνικές της λαϊκής τέχνης έτσι ώστε οι χειροτέχνες να μπορούν να βρουν παραδοσιακά μοτίβα, μελέτες, διακοσμητικά θέματα και τεχνικές.

Σύμφωνα με καταγραφή που έγινε από τα τοπικά επιμελητήρια και την Κεντρική Ένωση Επιμελητηρίων Ελλάδος και τα στοιχεία του ΓΕΜΗ στον κλάδο της Χειροτεχνίας με διερεύνηση συγκεκριμένων ΚΑΔ και με εξαίρεση τις σαφώς βιομηχανικές δραστηριότητες, διαπιστώθηκε ότι 10.969 επιχειρήσεις πανελλαδικά δραστηριοποιούνται στη Χειροτεχνία. Οι 4.504 από αυτές έχουν ως κύρια δραστηριότητα τη Χειροτεχνία ενώ 7.408 την εμφανίζουν ως δευτερεύουσα (πιθανώς και ως επικουρική άλλων δράσεων) ενώ υπάρχουν και 943 επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στη Χειροτεχνία, παράλληλα και μέσω άλλου κύριου ΚΑΔ (Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, 2022). Η Ξυλοτεχνία και η Αργυροχοΐα – Χρυσοχοΐα είναι οι κύριοι κλάδοι, σημειώνεται άνοδος στο Ψευδοκόσμημα και στην Κούκλα και Χειροποίητα Παιχνίδια ενώ υποχωρούν οι κλάδοι της Κεραμικής και της Χειροτεχνίας Υφάσματος (Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, 2022).

Αναφορικά με τη γεωγραφική κατανομή των χειροτεχνικών επιχειρήσεων έχουμε την ακόλουθη ποσοστιαία καταγραφή τους ανά περιφέρεια (Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, 2022):

Πίνακας 1. Γεωγραφική Κατανομή Χειροτεχνικών Επιχειρήσεων

Περιφέρεια Αττικής	34,83%
Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας	17,59%
Περιφέρεια Κρήτης	9,76%
Περιφέρεια Θεσσαλίας	6,38%
Περιφέρεια Νότιου Αιγαίου	6,21%
Περιφέρεια Πελοποννήσου	4,91%
Περιφέρεια Ιονίων Νήσων	2,08%
Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου	1,89%
Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας	1,70%

Όπως παρατηρείται, ο όγκος της επιχειρηματικής χειροτεχνικής δραστηριότητας πραγματοποιείται στην Αττική ενώ η απόκλιση μεταξύ των διαφόρων περιφερειών είναι σημαντική παρά την ιστορική τους πορεία στον κλάδο.

Σε σχετική έρευνα που χρηματοδότησε το Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων (2022) σε στατιστικό δείγμα 500 επιχειρήσεων στρωματοποιημένο περιφερειακά και κλαδικά διαπιστώθηκαν τα ακόλουθα:

Το 91,2% των επιχειρήσεων του κλάδου απασχολεί 1-5 άτομα ενώ μόνο το 5,8% απασχολεί 6-9 εργαζόμενους. Συνεπώς, πρόκειται για πολύ μικρές επιχειρήσεις.

Η κύρια ομάδα των επιχειρηματιών στη Χειροτεχνία είναι απόφοιτοι Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, ενώ αρκετοί (ποσοστά δεν προσδιορίζονται στην ανακοίνωση του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων) είναι απόφοιτοι υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Επιθυμούν την απόκτηση συμπληρωματικών δεξιοτήτων κυρίως τεχνικών για το προσωπικό και ειδικότερα ψηφιακές δεξιότητες και δεξιότητες προώθησης.

Το βασικό πρόβλημα των επιχειρήσεων του κλάδου είναι η έλλειψη ρευστότητας, το κόστος των πρώτων υλών καθώς και η πρόσβαση στη χρηματοδότηση (οι περισσότερες επιχειρήσεις δήλωσαν ότι χρειάζονται ποσά ως 30.000 ευρώ). Άλλα προβλήματα είναι η ένταση του ανταγωνισμού, η έλλειψη προβολής και η μη επαρκής στελέχωση με ανθρώπινο δυναμικό.

Αναφορικά με τη χρηματοδότηση έχουν προταθεί οι ακόλουθες δημόσιες πολιτικές (Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, 2022):

- Να αναβαθμιστεί ο εξοπλισμός των χειροτεχνικών επιχειρήσεων.
- Να δημιουργηθούν Μικροπιστώσεις.
- Να ενισχυθεί η ρευστότητα των χειροτεχνικών επιχειρήσεων μέσω εναλλακτικών εργαλείων χρηματοδότησης.
- Να ενισχυθεί η ίδρυση επιχειρήσεων δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στη νεανική επιχειρηματικότητα και στους κλάδους προτεραιοποίησης.
- Να εφαρμοστεί ένα ειδικό πλαίσιο διευθέτησης οφειλών.
- Να χρησιμοποιηθούν επιδοτούμενα υποστηρικτικά εργαλεία.
- Να ενισχυθούν οι αλυσίδες αξίας και οι περιφερειακοί συνεργατικοί σχηματισμοί.

Για τα προγράμματα που απευθύνονται σε χειροτεχνικές επιχειρήσεις να επισπευσθούν οι αναγκαίες διαδικασίες όσον αφορά την εξέταση των αιτημάτων επιδότησής τους. Οι ενέργειες που οι επιχειρήσεις θεωρούν ότι θα συμβάλλουν στην επίλυση των παραπάνω προβλημάτων είναι οι ακόλουθες: αγορά εξοπλισμού που θα βοηθήσει στη βελτίωση της παραγωγής, η βελτίωση στην προμήθεια πρώτων υλών, η προβολή μέσω ηλεκτρονικών καταστημάτων ενώ, όσον αφορά την επίλυση του προβλήματος ρευστότητας και της έλλειψης χρηματοδότησης, προτάθηκαν τα ακόλουθα κατά σειρά προτεραιότητας: λήψη επιχορήγησης για την κάλυψη λειτουργικών δαπανών, ύπαρξη μηχανισμών δόσεων για την τακτοποίηση των χρεών προς το δημόσιο και τέλος, πρόσβαση σε χρηματοδότηση με εγγύηση του Ελληνικού Δημοσίου (Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, 2022). Αναφορικά με τις χρηματοδοτικές προσεγγίσεις που προτιμούν, η επιχορήγηση είναι η βασικότερη και στη συνέχεια προτιμώνται οι φοροαπαλλαγές, οι μικροπιστώσεις (ποσά μικρότερα των 25.000 ευρώ), τα δάνεια με ευνοϊκό επιτόκιο και τέλος, οι ρυθμίσεις για την Επιστρεπτέα Προκαταβολή.

Οι συμμετέχοντες επιθυμούν να λειτουργήσει η Πολιτεία επικουρικά, μέσω της Μεταφοράς Τεχνολογίας, της Χρηματοδότησης, της Αναβάθμισης Δεξιοτήτων, του Νομοθετικού Πλαισίου και τέλος της Διεθνοποίησης των χειροτεχνικών κλάδων.

Η έρευνα επεκτάθηκε και στους φορείς Χειροτεχνίας. Οι φορείς δήλωσαν ότι ως ζητούμενα προσόντα για το προσωπικό είναι η ειδίκευση στους διάφορους κλάδους μέσω επαγγελματικής εμπειρίας είτε μέσω διπλώματος εξειδίκευσης είτε τέλος, μέσω των τεχνικών δεξιοτήτων που είναι αναγκαίες για την άσκηση του επαγγέλματος. Όσον αφορά τις δεξιότητες, προτάθηκε να αναβαθμιστούν μέσω της Δια Βίου Μάθησης. Ειδικότερα προτάθηκαν:

- Να καταγραφούν οι ανάγκες δεξιοτήτων.
- Να ενισχυθούν συγκεκριμένες τεχνικές γνώσεις και δεξιότητες.
- Οι νεοεισερχόμενοι στην αγορά εργασίας να έχουν τη δυνατότητα πρακτικής άσκησης με έμφαση στις δεξιότητες που είναι απαραίτητες για τη χειροτεχνική δραστηριότητα.
- Να διαμορφωθεί σύστημα μαθητείας, έτσι ώστε να υπάρχουν μακροπρόθεσμα οφέλη.
- Να διασυνδεθεί η Χειροτεχνία με το εθνικό σύστημα δεξιοτήτων.
- Να προωθηθούν οι επιχειρηματικές ανταλλαγές και ο Επαγγελματικός – Εκπαιδευτικός Τουρισμός.
- Να προωθηθεί η ψηφιακή κατάρτιση αλλά και η μεταφορά γνώσεων.
- Να ενισχυθεί η άτυπη μάθηση τόσο για τους εργαζόμενους όσο και για τους αυτοαπασχολούμενους.
- Η Χειροτεχνία να συνεισφέρει στην κατάρτιση σύγχρονων επαγγελματικών περιγραμμάτων.

Οι φορείς ανέφεραν ότι βασικά προβλήματα για την ανάπτυξη του κλάδου είναι η έλλειψη ρευστότητας, τα χρέη προς το Δημόσιο και προς τους ιδιώτες, η μη επαρκής στελέχωση ανθρώπινου δυναμικού με τις κατάλληλες, για τον κλάδο, δεξιότητες, οι υψηλές τιμές, η έλλειψη διαθεσιμότητας πρώτων υλών καθώς και η ελλιπής προβολή. Όσον αφορά τα μέτρα οικονομικής ενίσχυσης από την Πολιτεία, τόνισαν, με σειρά προτεραιότητας, την επιχορήγηση, τις φοροαπαλλαγές, τις μικροπιστώσεις (ποσά μικρότερα των 25.000 ευρώ), τα δάνεια με ευνοϊκό επιτόκιο και τέλος, τις ρυθμίσεις για την επιστρεπτέα προκαταβολή.

Τόνισαν τον παράγοντα της καινοτομίας δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στην ανάπτυξη των ηλεκτρονικών πωλήσεων, νέων τεχνικών προώθησης και στην ανάπτυξη καινοτομικών μεθόδων στην παραγωγή.

Στα αποτελέσματα σχετικής έρευνας που χρηματοδοτήθηκε από το Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων (2022) προτάθηκε να δημιουργηθεί ένας επίσημος κατάλογος των χειροτεχνικών κλάδων που θα συνδέεται με συγκεκριμένους ΚΑΔ (Κωδικοί Αριθμοί Δραστηριότητας) οι οποίοι θα ονομάζονται χειροτεχνικοί ΚΑΔ. Η δημιουργία αυτών των ΚΑΔ θα προκύψει από τη συνεργασία με τους αρμόδιους κλαδικούς φορείς.

Οι ΚΑΔ θα πρέπει να υιοθετούν τον Ευρωπαϊκό Κανονισμό σχετικά με την προστασία της γεωγραφικής προέλευσης. Προτάθηκε ήδη ο παρακάτω κατάλογος προς συζήτηση (Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, 2022):

4. Επίλογος

Έχει προταθεί με βάση τους προαναφερθέντες κλάδους και αφού χαρτογραφηθεί ο κλάδος να δημιουργηθεί ένα εξειδικευμένο μητρώο Χειροτεχνίας καθώς και να παρασχεθεί σήμα που θα προσδιορίζει την ταυτότητα των χειροτεχνικών προϊόντων. Το σήμα μπορεί να εξειδικεύεται ανά κλάδο ή ανά περιφέρεια (Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, 2022).

Η δημιουργία μητρώου θα βοηθήσει στην καλύτερη οργάνωση και κρατική χρηματοδότηση του χειροτεχνικού κλάδου ενώ η δημιουργία ενιαίου σήματος θα βοηθήσει στην καλύτερη προβολή των χειροτεχνικών προϊόντων αλλά και στη δημιουργία κάποιων προτύπων ποιότητας. Θεωρούμε ότι το σήμα αυτό θα πρέπει να είναι ενιαίο και όχι

ξεχωριστό ανά περιφέρεια γιατί θα δημιουργήσει σύγχυση στον καταναλωτή ιδιαίτερα τον ξένο τουρίστα ενώ θα δημιουργηθεί μία εικόνα διάσπασης της ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- The Policy Circle. (2022). *The Creative Economy*. Retrieved from <https://www.thepolicycircle.org/minibrief/the-creative-economy/>
- Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης Παντείου Πανεπιστημίου. (2016). *Μελέτη για την χαρτογράφηση της Πολιτιστικής Δημιουργικής Βιομηχανίας στην Ελλάδα*. Ανακτήθηκε από <https://www.culture.gov.gr/DocLib/Xartografisi.Full.2.pdf>
- Λακασάς, Α. (2021). *Η ελληνική Χειροτεχνία, επιτέλους, ενισχύεται*. Αθήνα: Η Καθημερινή. Ανακτήθηκε από <https://www.kathimerini.gr/society/561512644/i-elliniki-cheirotechnia-epitelous-enischyetai/>
- Τζουγανάτος, Ν. (2018). *Η συμβολή της Δημιουργικής Οικονομίας στην ανάπτυξη*. Ανακτήθηκε από <https://commonality.gr/symvoli-tis-dimiourgikis-ikonomias-stin-apartyxi/>
- Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων. (2022). *Εισηγητικό σημείωμα στην Ημερίδα – Workshop*. Αθήνα: Υπουργείο Ανάπτυξης.
- Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού. (2022). *Το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού αναβιώνει και ενισχύει την ελληνική χειροτεχνία*. Ανακτήθηκε από <https://www.culture.gov.gr/el/Information/SitePages/view.aspx?nID=4348>

